

HALLELUJA

Luentosarja psalmeista
Henrik Perret 30.1.2007

Ps. 22 – Eli, Eli, lama sabaktani” (“Jumalani, Jumalani, miksi minut hylkäsit?”)

Kuolemaan tuomitun liturgia

”Ps. 22 on yksi merkittävimpiä Jeesuksen kärsimystä kuvaavia tekstejä UT:ssa” (Antti Laato)¹. Se on siis sekä VT:n että UT:n näkökulmasta keskeinen psalmi.

Johdanto

אֱלֹהֵינוּ עַל-אֵיֶלֶת הַשָּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד:

”Iamnasseach” (superintendentti, laulunjohtaja), al = korkeus, prep. jollekulle, jonkun mukaan, jotakuta vastaan, yms. Psalmista kerrotaan, että se on laulunjohtajalle ja että se on Daavidin kirjoittama ”mizmor” eli (säestetty) psalmi. Mizmor tarkoittaa ”pientä pilliä” ja viittaa siis instrumenttiin. Johdannossa oleva sana ”shachar” (aamurusko) käytetään myös Hoos. 6:2–3:ssa, joka vahvasti viittaa Jeesuksen ylösnousemukseen kristillisessä tulkintatraditiossa.

Yleistä

Psalmi on kirjoitettu erään kärsivän miehen rukouksena. Se ei kuitenkaan ole sairaudesta kertoava psalmi, vaan pikemminkin se kertoo teloituksesta.² Se on ”sinä Jumala – minä ihminen” -muodossa. Vasta psalmin loppupuolella mukaan tulevat yhteisölliset piirteet (j. 23, 24–).

Ps. 22:n dispositio voisi olla seuraava:

Ahdistuneen valitus (22:2–22)

Rukous 12, 20–22

Kiitos ja ylistys 23–32

On ehdotettu, että Ps. 22 on kahden erillisen psalmin kokoelma. Toisaalta on helppo yhtyä Craigien³ näkemykseen, että Ps. 22 nykymuodossaan on yhtenäinen, koska se on kiistämättä ehyt kokonaisuus. Sen lisäksi voidaan todeta, että nopeat vaihtelut eivät ole Psalmien kirjassa ollenkaan harvinaista. Ps. 22:ssa on sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä piirteitä.

¹ Antti Laato: Emmauksen tiellä, 2006, s. 158

² A. Bentzen: King and Messiah, 1955, p. 94.

³ Peter C. Craigie: Word Biblical Commentary, Psalms 1–50, s. 197

Kuka on psalmin ”minä”?

Ensimmäinen kysymyksemme kuuluu: kuka puhuu, kuka on Ps. 22:n subjekti? Kuka on tuo kärsivä, ahdistunut mies? Erilaisia vastauksia on annettu, alkaen Daavidista itsestään. Juutalaisessa traditiossa rukoilija on Israelin kansa tai joku muu.

Etiopialaisen kysymys on meillekin ajankohtainen: **”Voisitko sanoa, itsestäänkö (profeetta) puhuu, vai jostakin toisesta?”** (Ap. t. 8:34).

Psalmi kuvaa miestä, joka on tullut tai joka ainakin koki tulleen *Jumalan hylkäämäksi*.

אֵלֵי לְמָה עֲזַבְתָּנִי רְחוֹק מִיִּשְׁוִעָתִי דְבַרִי שְׁאֵתָתִי:

Merkittävää on, että psalmin puhuja ”huutaa Jumala avuksi” (j. 2). Se siis ei ole *katumusvirsi*. Synnintunnustusta ei esitetä (kuten esim. Ps. 51:3,4: ”Jumala, ole minulle armollinen hyvydessäsi, pyyhi pois minun syntini...”), vaan pikemminkin kärsijä-puhuja on *vanhurskas, ja syytön*.

Puhuja toteaa, että hän huutaa Jumalaa avuksi, mutta Jumala ”on kaukana” (j. 2), ”ei vastaa” (j. 3). Edelleen hän kertoo turvanneensa Herraan (j. 9) niin kuin ”isämme ennen” (j. 6). Sen voivat muutkin ihmiset vahvistaa, ”Herra on häneen mieltynyt, auttakoon Herra häntä” (j. 9). Itse hän toteaa mm ”syntymästäni saakka olen ollut sinun varassasi, sinä olet ollut Jumalani ensi hetkestä alkaen” (j. 11).

Siis: *kenestä Daavid puhuu, itsestäänkö, vai jostakin toisesta?* Juutalaisessa traditiossa on erilaisia tulkintoja. Ensimmäinen vastaus on: itsestään. Psalmi kertoo Daavidista, hänen ahdistuksistaan ja vaaroistaan. Ei ole mahdotonta ajatella, että Daavid monissa vaaroissaan olisi ”turvannut Herraan”. Hänen elämänsä oli vaarallista. Kuoleman varjon laaksossa hän joutui liikkumaan useinkin.

Toinen, aika tyypillinen juutalaisen tulkintatradition vastaus on, että psalmi kuvaa Israelin kansaa yhden yksilön (miehen) muodossa.⁴ ”Ebed Jahve”, Herran palvelija, (esim Jes. 53) on vastaavanlainen käsite, jolla tarkoitetaan Israelin kansaa, jota vihataan ja joka kärsii. Tovia Singer sanoo, että psalmin sanat eivät liity ensimmäisen vuosisadan ristiinnaulitsemiskertomukseen.⁵ Rashi kommentoi, että psalmi liittyy Israelin kansan kohtaloon: ”he joutuvat maanpakoon, ja Daavid lausui tuon rukouksen tulevaisuutta ajatellen.”⁶ Vaikka Rabbi Singer sanoo, ettei psalmi 22 sisällä mitään tulevaisuutta koskevaa tapahtumaa, Rashi⁷, kuuluisa rabbiinisen Talmudin tutkija, sanoo, että jae 27 liittyy messiaaniseen aikaan.

Yhteenvedona voidaan todeta, että vaikka monet VT:n hurskaat ovat hädässään lainanneet Ps. 22:n sanoja (Jumalani, Jumalani, miksi minut hylkäsit), todennäköisesti myös Daavid, huutajan identiteetti, ei selity pelkästään tietyn VT:n ihmisen kautta. On myös esitetty (Rosenberg ja Zlotovitz), että psalmi kertoo purim-juhlasta ja että huuto on Esterin huuto.⁸

Ahdistuneen miehen vastustajat

Ahdistuneen miehen valitus siirtyy kuvaamaan hänen vihollisiaan, joista Daavid käyttää mm.

⁴ Esim. Rashi, kun hän selittää: ”minä olen maan mato”, Ps. 22:7.

⁵ kts. <<http://www.outreachjudaism.org/like-a-lion#1ret>>

⁶ 2. Sam. 23:1, ad loc kommentaarissaan, ks. M.J. Brown: Answering Jewish Objections to Jesus, (3), 2003, s.118.

⁷ Rashi on akronyyminä: Rabbi Shlomo Yitschaki (1040–1105 jKr.) on tunnetuimpia Baylonian Talmudin ja Tanakhin tutkijoita.

⁸ Brown, s. 223, n. 232.

seuraavia ilmaisuja: ”sonnien laumat”, ”villit Basanin härät”, ”kuin raatelevat pedot”, ”kuin karjuvat leijonat”, ”koirien lauma”, ”vihamiesten piiri” (j. 13, 14, 17). Kyseessä ei ole mies miestä vastaan, vaan laumat, vihamiehet ovat yksin jääneen, Jumalan hylkäämän miehen seurana ja vastustajana. Yksin kaikkia vastaan on tekstin kuvaama tilanne.

Omasta tilastaan hän kertoo: ”Voimani valuu maahan kuin vesi, luuni irtoavat toisistaan. Sydämeni on kuin pehmeää vahaa: Kurkkuni on kuiva, kieleni on tarttunut kitalakeen (j. 15, 16). Kyseessä ei ole vain ahdistus ja sisäisen yksinäisyys, hylätyksi tullemisen tunne vaan todellinen fyysinen uupumus ja vaara. On selvää, että psalmin ”minä” on kuolemanvaarassa. Sen takia hän rukoilee apua ja pelastusta. Ilmaisuihin ”silloin minä julistan nimeäsi veljilleni”, jos hän pelastuu, muistuttaa Daavid kirjoittamaa psalmia (51): ”Anna minulle jälleen pelastuksen riemu ja suo minun iloiten sinua seurata, *niin opetan tiesi sinusta luopuneille, ja he palaavat sinun luoksesi.*” Kuitenkin Psalmista 22 puuttuvat kokonaan katumuksen ja synnin-tunnustuksen sanat.

Psalmin kohokohta?

Ps. 22:17:ssä on ilmaisu, josta on keskusteltu paljon. Nykyinen käännös (1992) kääntää ”käteni ja jalkani ovat runnellut” (j. 17b). Vanhassa KR:ssa jae 17b liitetään alkuun ja jae käännetään: ”Sillä koirat minua piirittävät, pahain parvi saartaa minut, minun käteni ja jalkani, niinkuin jalopeurat.” New King James kääntää: ”For dogs have surrounded Me; The congregation of the wicked has enclosed Me. They pierced My hands and My feet.” New International Version (1984) kääntää ”they have pierced my hands and my feet” lisäyksellä (some Hebrew manuscripts, Septuagint and Syriac; most Hebrew manuscripts ”like a lion”). Ruotsinkieliset käännökset kääntävät: ”mina händer och fötter hava de genomborrat” (KB1917), ”Händer och fötter är skrupnade” (B 2000), mutta Svenska Folkbibeln ”mina händer och fötter har de genomborrat” (kuten KB 1917). Mistä moinen?

כִּי סַבְבוּנִי כְּלִבִּים עֵדֶת מְרַעִים הִקְפוּנִי כְּאַרִי יְרֵי וְרִגְלָי:

Ongelmallinen sana on verbi ”ka’ari”, joka voidaan kääntää ”niin kuin leijona”. ”Ari” (אַרִי) tarkoittaa ”leijonaa”. Ke + ari = ka’ari olisi sen mukaan ”niin kuin leijona”, ja monet käännökset ymmärtävät jakeen loppuosan niin. LXX kuitenkin kääntää ὠρυξάν χείρας μου καὶ πόδας ja ”ooryksan” (aor.) tulee sanasta ”oryssoo”, kaivaa, lävistää.

Alkukristillisessä traditiossa psalmia on aina pidetty messiaanisenä, Jeesuksen ristinkuolemaa ennustavana psalmina. Ehkä senkin tähden jotkut kääntäjät karttavat liian ”hurskasta” käännöstä.

Kuitenkin on sanottava, että LXX:n ratkaisulle on annettava riittävästi painoarvoa. Sen lisäksi voidaan todeta, että jakeessa 14 kerrotaan, että ”...ne uhkaavat minua, kuin karjuvat leijonat, kita ammollaan”. Siinä käytetään toista sanaa ”arjeeh” (אַרְיֵה) joka myös tarkoittaa leijonaa. Onko niin, että kirjoittaja on halunnut toisen sanan toistamisen välttämiseksi, vai onko niin, että Daavid on tietoisesti valinnut toisen sanan. Samoin jakeessa 22 on muoto arjeh.

David Benjaminsonin vanha sanakirja päättelee, että ka’ari tulee verbistä karah, joka samoin (kuin oryssoo) tarkoittaa kaivaa, lävistää porata. ”Karah”-sanaa käytetään tässä merkityksessä mm. Gen. 26:25, Num. 21:18, Ex. 21:33, Ps. 7:16, 57:7, 199:85.

On myös todettava, ettei jaetta 17 lainata UT:ssa. Riippumatta jakeen 17 käännöksestä kuva ristinkuolemasta on vahvasti esillä. Koko jakso puhuu siitä, eikä kukaan ole niin samaistunut tekstin puhujaan kuin Jeesus nasaretilainen, Jumalan Poika ristillä.

Toisaalta juuri siitä syystä, ettei jakeen 17 käännös nouse UT:sta eivätkä UT:n kirjoittajat keksineet ”ka’arin” merkitystä eikä jaetta myöskään, niin kuin totesimme, lainata UT:ssa, ei myöskään kristillisen tradition näkökulmasta ollut ”pakottavia syitä” vetää ”kotiinpäin”.

Mikäli ka’ari todella merkitsisi ”niin kuin leijona”, lause jäisi ilman verbiä: niin kuin leijona. KR 1992 lähtee oikeutetusti siitä, että uusi lause alkaa jakeen b-osassa, mutta kääntää ”käteni ja jalkani ovat runnellut”. Sana viittaisi leijonan hampaisiin, mutta silloin käännettäisiin ensin ka’ari sanoilla ”niin kuin leijona”, josta sitten – kun huomataan, että lause jää ilman predikaattina – seuraa ”runnellut”. Mutta karah tarkoittaa kaivamista, reiän tekemistä, kaivon tekemistä, lävistämistä. Vanhin juutalainen käännös (LXX) ymmärtää verbin merkityksen ja käyttää kreikan sanaa ”ooryksan”, jonka merkitys on kaivaa, lävistää. Eräissä käsikirjoituksissa (Kuolleenmeren löydöissä), todella vanhimmassa kopiesa, lukee ka’aru (eikä ka’ari), jonka juurena on verbi, joka tarkoittaa kaivaa.

Jes. 38:13 käyttää ka’ari = niin kuin leijona. Se on Ps. 22:17 ainoa kohta jossa ka’ari = ke + ari löytyy tässä merkityksessä. Mutta siinä on myös verbi, joka selittää toiminnan: ”niin kuin leijona raatelisi minut”, (tai murskaisi).⁹

Ps. 22:23 toteaa: ”julistan nimeäsi veljilleni, ylistän sinua seurakunnan keskellä” (vrt. Hepr. 2:12). Jakeen 23 jälkeen seuraa uusi jakso, joka on eräänlainen ”vastaus” ahdistuneen huudolle. Pelasta-rukouksen jälkeen (tai ”vapahda” esim. vaarasta) rukoilija siirtyy uuteen vaiheeseen. Jumala on vastannut hänen rukouksiinsa, ja hän ylistää Jumalaa.

Herran kuninkuus

Psalmi päättyy jaksoon, jossa puhutaan köyhien ateriasta. Psalmikirjoittaja kehottaa kääntymään hänen puoleensa. Jakeessa 28 valitsisin ”maan ääret” pro ”maan kansat,

כָּל־אֲפֵסֵי־אָרֶץ .

Jakeen loppu ”shachah” tarkoittaa kumartamista, ja kumartajat ovat ”kol mishpehot gojiim”: KR 1992:n ”vieraat heimot” on mielestäni huono käännös, pikemminkin ”kaikki pakanain sukukunnat”, gojim-sanalla tarkoitetaan yleensä ”pakanoita”, ei juutalaisia. Jae 29 toteaa kuninkaalle, että ”hänen valtansa alla” ovat kaikki kansat. Verbi ”shachah” korostaa että häntä kumartavat kaikki kansat niin kuin kuningasta kumarretaan. ”Tuleva sukupolvi”, tai ”vastedes syntyvä kansa” (j. 32) saavat kuulla, että ”hän on tämän tehnyt”, mikä liittyy Herran vanhurskauteen. Sitä he julistavat (sedaqa = vanhurskaus), KR 1992 käännös on epätarkka: ”Herran hyvyttä”.

Johtopäätös: Ps. 22:17 näyttää vahvasti puhuvan siitä, että ”käteni ja jalkani he ovat lävistäneet”, siitäkkin huolimatta, että kontekstin ymmärtäminen ei siitä muutu. Mutta UT:n valossa käännös sopii hyvin siihen kuvaan, minkä evankeliumitraditio antaa Jeesuksen kuolinsyystä.

UT:n näkökulmasta ainakin seuraavat asiat liittävät psalmin Jeesukseen:

- Jeesus on varmasti lainannut Ps. 22 sanoja ristillä, niin vahvasti hänen huutonsa on jäänyt mieleen, ettei sitä käännetty, vaan sanat on toistettu alkukielellä;
- kuoleva ihminen, joka on ahdistunut ja pelkää kuolevansa, ei kadu eikä pyydä Jumalalta armoa (niin kuin esim. Ps. 51)

⁹ F. Delitzsch: Psalms, s. 1039.

- sekä hänen Jumalansa että hänen kansansa ovat hylänneet hänet, samoin muut kansat
- evankeliumitradition mukaan myös ne kohdat psalmista, joita Jeesus ei itse lainannut, sopivat tilanteeseen;
- kaikki ihmiset pudistavat päätään ja pilkkaavat häntä
- Herra on häneen mieltynyt (vrt. Ps. 40:7) ”pelastakoon siis hänet”
- rukoilijan kuva hänen vihollisistaan, vastustajistaan
- ”he heittävät puvustani arpaan”
- rukous muistuttaa myös Jeesuksen rukousta Getsemanen puutarhassa (sisällön kannalta)
- messiaaninen sävy koko psalmissa

Psalmikirjoittajan rukous muuttuu. Ahdistuneen rukoilijan huutoon on vastattu, toisin kuin psalmin alussa (j. 2–3). Valtava muutos on saanut monet kommentaattorit edellyttämään papillista tai profeetallista ”proklamaatiota”, julkista lausumaa siitä, että Jumala auttaa ja että hän on kuullut ahdistuneen rukouksen.

Heprealaiskirje antaa hyvin hienon yhteenvedon Psalmista 22: ”Ihmiselämänsä päivinä Jeesus ääneen itkien rukoili ja huusi avukseen häntä, jolla oli valta pelastaa hänet kuolemasta, ja hänen uhrirukouksensa kuultiin, koska hän taipui Jumalan tahtoon.” Siitä juuri Ps. 22 kertoo.

Myös midrash-kirjallisuuteen kuuluva Pesikta Rabbati, jonka kokoaminen lienee tapahtunut 700–800 -luvulla mutta jonka perimätietoaines pohjautuu hyvin varhaiseen traditioon, kuvaa Efraimia, Messias Joosefin poikaa, seuraavasti:

”Rabbimme ovat opettaneet; kerran saapuvat patriarkat Nisankuussa (pääsiäisen aikoihin) hänen tykönsä ja sanovat: Efraim, Messias meidän vanhurskautemme, vaikkakin me olemme sinun isiäsi, sinä olet suurempi meistä, koska olet kärsinyt lastemme syntien tähden ja olet kokenut vaikeita ja suuria koettelemuksia... Sinä olet tullut naurun ja pilkan aiheeksi maailman kansojen joukossa Israelin tähden, ja olet istunut pimeydessä ja syvyydessä... Sinun nahkasi on yltäsi raastettu, ja ruumiisi on kuivettunut kuin puu... ja voimasi kuin saviastian siru. Kaiken tämän olet kärsinyt lastemme syntien vuoksi.”¹⁰

Kieltämättä on niin, että psalmin sanat on luettu ja rukoiltu ennen Jeesuksen kuolemaa ristillä. Kuka ei ole kokenut sitä, mitä rukoilija kuvaa sanoilla ”Jumalani, Jumalani, miksi hylkäsit minut?”

Voidaan myös ajatella, että loppujakeet (j. 24–32) ovat psalmikirjoittajan sanoja ja julistusta siitä, miten vanhurskaan käy, kun hän kuolee. Hän julistaa, että Jumala ”kuuli, kun huusin”. Mutta vahva on traditio, joka liittyy Psalmin 22:n sanat messiaaniseen odotukseen. Täyttymyksen näkökulmasta on helppo yhtyä tuohon tulkintatraditioon. Esim. Ap. t. julistaa, että ”sinä olet antanut Pyhä Henkesi puhua palvelijasi Daavidin, meidän isämme, suulla.” Edellä sanotusta käynee ilmi, että on aiheellista ajatella niin myös Psalmista 22.

”On mourra seul” (Pascal). Siihen voidaan vasta: ei enää! Koska Hän, joka oli Jumalan ja kansansa hylkäämä, kaikkien ihmisten hylkäämä, on kuollut, jotta kenenkään ei tarvitsisi kuolla yksin eikä elää yksin. Enää ei kukaan ole kaukana pelastuksesta (Jeshua = pelastus, j. 1) ”Olen teidän kanssanne joka päivä”.

¹⁰ Pesikta Rabbati, s. 35–37, lainaus R. Santala: Kristinuskon juuret I, 1985, s. 122.